

ΠΑΡΙΑΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἡ ἐπαρχία τῆς Ἠλείας πολλάς πολλοὺς πολλάκις μέχρι τοῦδε παρέσχεν λόγων ἀφορμὰς, ὥς κινήσασκε τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τῶν σκαφῶν τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τῶν ἐν αὐταῖς εὑρεθέντων οἰκοδομημάτων καὶ ἄλλων ἐξόχων τῆς καλλιτεχνίας ἔργων· πολλοὶ ἔγραψαν περὶ τῶν κατὰ τὸν δῆμον Ὀλυμπίων σχεδὸν συντελεσθεισῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐργασιῶν καὶ ἐθαυμάσθη ἤδη ὑπὸ περισσοτέρων ἢ τε πεδιᾶς ἢ Ὀλυμπιακῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ. Μεθ' ὅλα ὁμῶς ταῦτα πολλὰ ἔτι ὑπολείπονται εἰς ἀναγνώφην τακτικὴν καὶ ἀκριβεῆ ἐν σειρᾷ τελείᾳ, πρὸς ἀποτέλεσιν ἐνὸς ὅλου, πάντων τῶν ἀνευρεθέντων ἐν τῇ ἐξόχῳ καλλονῆς καὶ ἀνεκρῆστου ἐντυπώσεως ἐκείνῃ ἐκτάσει, ἣν θεώμενός τις μόνον πείθεται ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὑρεθῇ ἄλλαχοῦ. Θέσις οὕτως ἀρμόζουσα εἰς ἐνίδρυσιν τοῦ οἰκήματος τῆς ὑψίστης Θεότητος.

Πλὴν τούτων καὶ ἐκτὸς τῆς ἐντυπώσεως, ἣν παρέχουσιν ἄλλα τινὰ ἐγγύς μέρη καὶ διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ διὰ τῆς θέσεως τὸ ἔξοχον, ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία ἀνὰ πᾶν βῆμα νέως ἐξελίσσουσα καλλονὰς ἐν τῇ ποιικιλίᾳ τῆς φύσεως αὐτῆς ἡδίστην παρέχει τὴν ἐξέτασιν, χρῆζουσάν ὁμῶς καὶ μακροτέρας τινὸς μελέτης καὶ ἐξεργασίας, οἷον, τότε νῦν, ὁ χρόνος δὲν ἐπιτρέπει. Τοῦτου ἕνεκα καταλείπων καὶ ἐς ἄλλοτε ἀναζήλων τὸ ἔργον τοῦτο παρκαθίημι ἐνταῦθα μικρὰς μόνον καὶ λίαν συντόμους σημειώσεις ἐπὶ τινῶν μέχρι τοῦδε, ὅταν ἐγὼ τοῦλάχιστον γνωρίζω, ἀπαρχτηρήτων καὶ ἀνεκδότων ἀντικειμένων ὅ,τε νεωστὶ ἀποκαλυφθέντων τῶν τε παλαιότερων χρόνων, τῶν τε Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν καὶ τῶν Φραγκικῶν καὶ Βυζαντινικῶν.

Πρῶτον πάντων συνήντησα κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ τοῦ χωρίου Βαρθαλομιοῦ ἐν τῇ δῆμῳ Ἠλιδος πρὸς τοῦ Καδῶσιλα πρὸ τοῦ μικροῦ χωρίου Καρδειακάφτη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τοῦ Πηνειοῦ λίθους μεγάλους κανονικώτατα τετραγώνους, τετραγωνικοὺς, ἐκ τινος παρὰ τὸν ποταμὸν οἰκοδομητῆς, οἵτινες νῦν κεῖνται παρὰ τὴν ὁδόν, φερθέντες ἐκεῖ ἐκ τῆς τῶν ἀγρῶν σκαφῆς, τῶν παρὰ τὸν ποταμὸν. Ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκοδομῆς εἶνε εἰλημμένα, ὥς φαίνεται, καὶ πάντα τὰ τεμάχια ἐν οἷς καὶ τινὰ μαρμάρινα ναίσκει κατὰ τὸ αὐτὸ μέρος κειμένου. Οὐδὲν ὁμῶς ἔχνος ἐπιγραφῆς ὑπάρχει, ὅπερ οὐκ ὀλίγον ἡδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς προσδιορισμὸν τῶν λειψάνων ἐκείνων, ἅτινα ἐπὶ πολὺ, ὥς ἔμαθον, ἐξετείνοντο, πλὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὀλίγους περιορίσθησαν λίθους ὑπὸ τῶν περὶ οἰκούντων.

Δὲν ἀπέχει μακρὰν τοῦ σημείου τούτου τὸ μικρὸν χωρίον τὸ παρὰ ὁδόν φέρον τὴν ἀνομοσίαν «τοῦ Καδῶσιλα». Ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ κώμῃ ὑπάρχει εἰς ναὸς οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνακαινισθεὶς, ὁ τοῦ ἁγ. Γεωργίου, ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ ὀπίου τὴν πρὸς Β. ἀνῆκεται πλάξ μαρμαρίνη ἥτις κατὰ τοὺς

πρεσβυτέρους τῶν κομμητῶν πρὸ πολλῶν ἐτῶν εὐρίσκετο ἐν τῷ ἱερῷ βήματι τοῦ παλαιότερου μικροῦ ναοῦ. Ἡ πλάξ αὕτη φέρει ἐντὸς πλακίσκου ἐκ κυβικῶν σχημάτων κατ' ἀντίθετον φορὸν ἐναλλάξ διακειμένων ἀνὰ γλυφον οἰκόσημον, βεβαίως, ὡς ἡ παράστασις δεικνύει. Ἔχει δ' αὕτη ἔδρα: Μεγάλῃ ἀσπίς ἐν τῷ μέσῳ μετ' ἀνὰ γλύφου ἐπ' αὐτῆς παρκατάσεως ἐλαιοδένδρου ὑποβάσσειται ἐκατέρωθεν ὑπὸ δύο ἀνδρῶν ἀναβεβλημένον χιτῶνα μέχρι ποῦ μέσων τῶν μηρῶν κατὰ πίπτοντα καὶ περὶ τὴν ὀσφύν ἐζωσμένον. Ἡ θέσις τῶν δύο ἀνδρῶν εἶναι καθ' ὅλα ὁμοία, πλην τῆς ἐναλλαγῆς τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν τῆς ἀπαιτουμένης ὑπὸ τῆς συμμετρίας, διότι ὁ μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ δὲ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀποδύει. Ἀμφοτέρων λοιπὸν ὁ μὲν ἕτερος τῶν ποδῶν κήμπεται κατὰ γωνίαν ὀρθὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ἀκουρῶν εἰς τὴν γωνίαν τοῦ πλακίσκου, ὁ δ' ἕτερος πρὸς τὰ πρόσω τεταμένος ὑποστηρίζει τὸ οἶκον ἐν κινήσει εὐρισκόμενον σῶμα, ἐν κινήσει πρὸς ὑποβάστασιν τῆς ἀσπίδος διὰ τῶν χειρῶν, ὧν πάλιν ἡ μὲν πρὸς τὰ κάτω ἔχεται τῆς ἀσπίδος, ἡ δ' ἑτέρα πρὸς τὰ ἄνω τεταμένη φέρει τὴν ἐξω γραμμὴν αὐτῆς. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τεματιζούσης τὴν ἀσπίδα ἀνωθεν καμπύλης πρὸς τὰ κάτω ἐπιφανεῖς εἶναι ἀνὰ γλυφόμενος ὁ Σωτὴρ τῇ μὲν δεξιᾷ εὐλογῶν, τῇ δ' ἀριστερᾷ τὸν κόσμον ἐν σχήματι σφαίρας, ὡς συνήθως, συνέχων.

Ἡ κόμη, ἐν ᾗ ὁ ναὸς, οὐδὲν σημεῖον ἕτερον διακρίνει ἐξ οὗ ὁρμώμενός τις νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἡ πλάξ ἡ ἄνω ἀναφερομένη ἀνήκει εἰς οἰκοδομὴν τινὰ μεσαιωνικὴν. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ οἰκόσημον τοῦτο μετεκομίσθη ἐκ τῆς ἐγγύς κειμένης (εἰς τετάρτου ὥρας περίπου ἀπόστασιν) μεγαλειτέρας κόμης τῆς Ἀνδραβίδας, ἣτις κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἤρμαζε καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Guillaume de Champlille. Ὡς ἐνδειξίς τῆς ἀκμῆς αὐτῆς καὶ ἐν μετὰ ταῦτα χρόνοις σώζεται ἐν τῇ Ἀνδραβίδῃ τὸ πλεῖστον μέρος ναοῦ γοτθικοῦ. Ἰδρυθέντος μετὰ τὴν ἐντελὴ ὑποκαγὴν τῆς Ἡλίδος εἰς τὸν δούκα τοῦ Μομφερράτου, καὶ ὡς μητροπόλεως θεωρουμένου τῶν Λατίνων ἐπισκόπων. Αὐτοτυχῶς τὸ φραγκικὸν τοῦτο κτίσμα, κεχωσμένον οὐκ ὀλίγον, χρησιμεύει ἤδη ὡς μάνδρα προβάτων, πληρὴς πάντῃς ἀκαθαρσίας, καίπερ ἐν αὐτῇ τῇ κόμῃ κείμενα.

Ἐν κιονόκρονον Δωρικὸν μικρὸν μαρμαρίνον καὶ ἄλλα λείψανα ἀρχαίας οἰκοδομῆς εὐρίσκονται ἐξωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγ. Δημητρίου ἐν τῷ χωρίῳ Σκαπάναγα κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὁχθὴν τοῦ Πηνειοῦ καὶ ἄλλα δὲ μέρη οἰκοδομημάτων εἰσὶν ἐπὶ τοῖς τοῦ ναοῦ τοίχοις ἐσφηνωμένα πώρινα καὶ πλεῖστα τὰ δὲ καὶ μαρμαρίνα.

Ἐν τῷ χωρίῳ «Μπουχιώτη», ἡμίσειαν ὥραν τῆς παλαιᾶς ἀπέχοντι Ἡλίδος, ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ παρὰ τὸν ναὸν σχολείου κεῖται ἐντετοιχισμένον μέρος θυρώματος μεγαλοπρεπεστάτου καὶ πλουσιώτατα κεκοσμημένου, μήκους 1,01, πλάτους 0,33. Ἡ ἐργασία τῶν ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τούτου κοσμημάτων, χαρακτηριζομένη ὑπὸ βαθείας ἐγκαταγραμμένων γραμμῶν, Ῥωμαϊκοῦς ὑποσημαίνει τοὺς χρόνους. Φέρει δὲ διαδοχικῶς ἐκ τῶν ἐξω σειρᾶς ἄλλεπαλλ-

λήλους κοσμημάτων, Λέσβιον δηλ. ὄρμον μετὰ τὴν πρώτην ταινίαν, εἶτα φύλλωμα πλουσιώτατον, μεθ' ὃ Λέσβιον ὄρμον πάλιν, ἐπακολουθούμενον ὑπὸ ἀλλωτοῦ φύλλωματος, ἢ μᾶλλον παρατεταγμένων μικρῶν ῥαβδώσεων, μετὰ τὰς ὁποίας ὑπάρχει τρίτος Λέσβιος ὄρμος, ὃν ἐπιστέφει σπεῖρα πλουσία.

Τὸ τεμάχιον τοῦτο ὥς καὶ πολλὰ κατὰ τὴν κωμὴν ἐσκαδασμένα λείφοντα οἰκοδομῶν λίθοι δηλ. πώρινοι καὶ μάρμαρα μετακομίζονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκ τῆς ἐγγύτατα κειμένης «Παλαιοπόλεως», ἣτις θεωρεῖται κειμένη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς Ἡλιδος καὶ ἣτις διασώζει οὐκ ὀλίγα λείφοντα οἰκοδομῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καταστραφομένων.

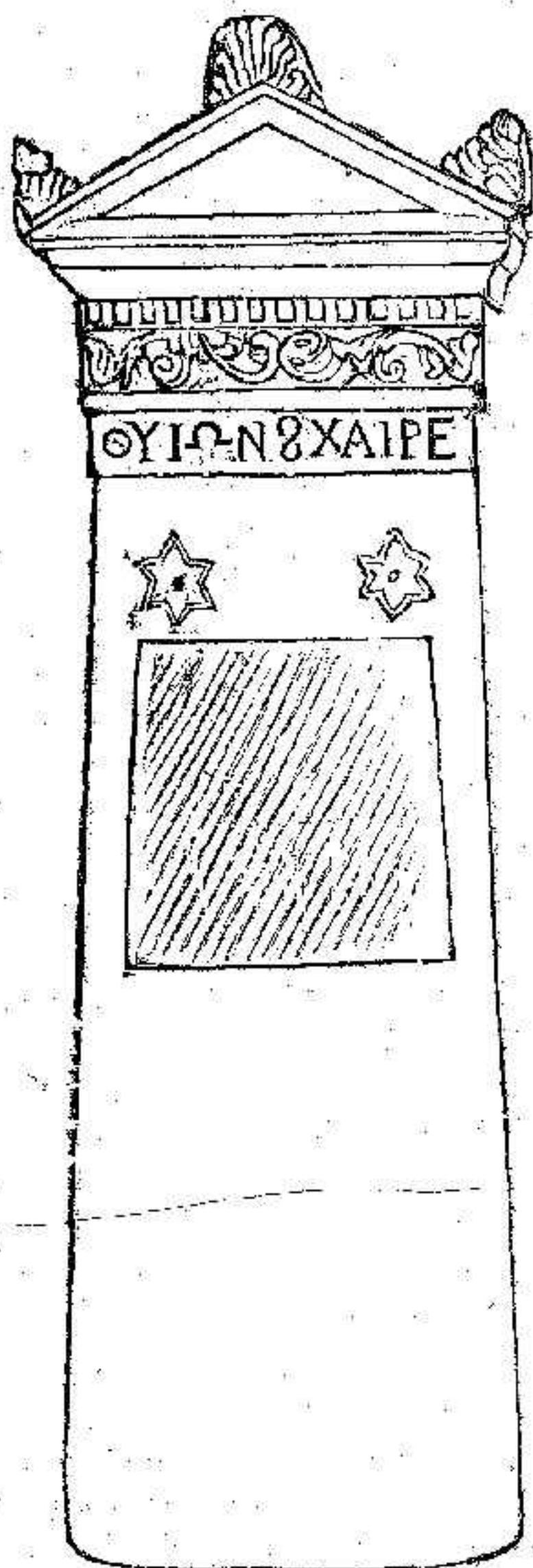
Ἐν τῇ κωμοπόλει τῶν Λεχαινῶν διεσώθη ἔξωθεν τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῶν Εἰσοδίων πλάξ ἐπιτυμβία μετὰ ἀετώματις καὶ ἀκροκεράμων κατὰ τὰ ἀκρωτήρια ἐκ λίθου σκληροτάτου ὑπερύθρου (κοιν. ἀμυγδαλόπετρας), ὕψους 1, 30, πλάτους 0, 44 καὶ πάχους 0, 12. Τὰ ἐπὶ τῶν ἀκροκεράμων ἀνθέμια ἀμελῶς καὶ ἄνευ τέχνης μεγάλῃς ἐξεργασμένα, αὐτῶν δὲ τῶν ἀκροκεράμων αἱ δύο κατὰ τὰς γωνίας τὰς ἀντικειμέναις, ἀποτετριμμέναι τὰ ἄκρα. Μετὰ τὸ γεισωμάτιον τοῦ ἀετώματος ὥς μεταβατικὰ μέλη ὑπάρχουσι δύο κυμάτια, ἢ μᾶλλον ταινία φύλλωματος κυρτῶς ἐξέχουσα καὶ ἐτέρω κάτωθεν ταύτης ἐν μέρει ἀντιθέτως εἰσέχουσα, μεθ' ὃ ὀδοντώτης κανὼν δέκα καὶ τέσσαρες ἀριθμῶν ὀδόντας τερματίζει τὸ ἄνω τοῦ μνημείου μέρος, μεταβιβάζων εἰς ταινίαν ἐν εἶδει διαζώματος ἐπικεκολλημένην τὴν πλάκα δι' ἐπιμελῶς ἐπ' αὐτῆς ἀνκγεγλυμμένων δύο ἀπὸ τῶν γωνιῶν ἐν εἰλίξει πρὸς τὸ μέσον κατ' ἀντίθετον φορᾶν συστρεφομένων καυλῶν μετὰ φύλλωματος ἀκάνθης καὶ ἀνθους. Μεταβατικὴ ταινία καὶ κυμάτιον ἑλαφρὸν μεταβιβάζει εἰς τὴν κυρίως στήλην, φέρουσιν ἐν ταινίᾳ κεχωρισμένη δι' ὑψηλοτέρας πωρ τῆς λοιπῆς πλακῆς ἀνκγλυφῆς, ἐπιγραφὴν τήνδε :

ΘΥΙΩΝ ΣΧΑΙΡΕ

Μετὰ τὴν λέξιν *Θυίων* κεῖται σημεῖόν τι ἢ γράμμα συμβολικόν, ἐν σχήματι τοῦ ἀριθμοῦ 8 περίπου, ἑπερ οὐδὲν ἄλλο βεβαίως εἶνε ἢ τὸ σημεῖον τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος.

Μετὰ τὴν ταινίαν, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφὴ, ὥς κοσμήματα τῆς πλακῆς ὑπάρχουσι δύο ἀνθη κρίνου ἀντὶ τῶν συνήθων ῥοδάκων, εὐθύς δὲ μετὰ ταῦτα μέρος τῆς πλακῆς τετραγωνικὸν ὕψους 0, 35, πλάτους 0, 34, ὃν φέρει τὴν τῆς λοιπῆς στήλης ἐξεργασίαν. Ἐν ᾧ δηλ. ἀπασα ἡ λοιπὴ ἐπιφάνεια, ὑποβοηθούσης τῆς τοῦ λίθου φύσεως μέχρι στιλπνότητος ἀξίας λόγου ἑλεάνθη, τὸ μέρος τοῦτο φέρει τραχύτητα, ἀλλὰ τραχύτητα κανονικὴν, ἢ μᾶλλον τοῦτου εἰσφέρει ἡ τελευταία ἐργασία, ἐπίτηδες οὕτω, ἵνα, ὥς φαίνεται δι' ἐπαλοιφῆς καταλλήλου παρασκευασθῇ ἐπιφάνεια ἐπιτηδαιότερα εἰς ἀπεκρίνισιν τῆς ἀρμοζούσης παραστάσεως.

Χάριν τῆς ἀνω παρατεθείσης περιγραφῆς ἅμα δὲ καὶ ἕνεκα τοῦ ἰδιορρυθμοῦ ἐν τισὶ τῆς στήλης, πρατίθῃμι ἐνταῦθα εἰκόνα ταύτης ιδιόχειρον ἐξ ἧς



τὸ σχῆμα καὶ ἡ διάθεσις τῶν γραμμάτων, ἡ οὐχὶ μεγάλη ἀκρίβεια τῶν γραμμῶν ἐν τοῖς κοσμήμασι, μεθ' ὅλην τὴν ἐν μέρει φαινομένην ἐπιμέλειαν ἐν τισὶ τούτων, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ αὐτὸς ὁ τύπος τῆς ἐπιγραφῆς, δύνανται

νὰ δώσωσιν ιδέαν τῶν χρόνων εἰς οὓς ἀνακτέον τὸν λίθον. Εἶνε δ' οὗτοι οἱ τῆς πεπρακμῆς Ῥωμαῖοι.

Ἀνευρέθη δ' ἡ στήλη αὕτη κατὰ τὴν θέσιν «Τουρκόπουλο» εἰς ἡμίτειον μόλις τῶν Λεχαιῶν ὥρας ἀπόστασιν, μετὰ τινων μικρῶν κιονοκρῶν καὶ ἄλλων ἀσήμεων λευφάνων ἐγγὺς αὐτῆς νῦν κειμένων.

Καὶ παύται μὲν εὖρον ἄξια σημειώσεως ἐν τοῖς πεδινωτέροις μέχρι Λεχαιῶν. Πέραν δὲ τούτων οὐδὲν πλέον εἰς τοὺς χρόνους τοὺς παλαιότερους ἀναγόμενον εἶδον, ἐκτὸς βάρους τινὸς ἐνεπιγγράφου ἐν ναύτικῳ πρὸ τοῦ χωρίου Κριεκουκίου, περὶ οὗ ἄλλοτε. Ἐν τούτοις οὐδ' αὖτως ἀνάξια λόγου θεωρῶ τὰ ὀλίγα τῆς Βυζαντιακῆς καὶ νεωτέρας τέχνης ἃ σώζονται ἐν τινι τῶν ὀρεινοτέρων δήμων. Ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ δήμου Λαμπεΐας, τῇ Δίβρῃ, καὶ ἐν τινι τῶν πολλῶν αὐτῆς συνοικιῶν, τῷ Ἀπάνω Μαχαλᾷ, ὑπάρχει ναῖσκος τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγ. Τριάδος, ὅπως ἄτημος τὰ ἐξωτερικὰν, φέρων στέγην τὴν συνήθη ἐπὶ πασῶν τῶν οἰκιῶν τῆς Δίβρης, κεκαλυμμένην δηλ. ὑπὸ εἵδους σχιστολίθου, ὅστις ὁμῶς ἐσωτερικῶς ἐν σμικρῷ φέρει ὅλον τὸν τύπον τοῦ Βυζαντιακοῦ ρυθμοῦ καὶ κατασκευεῖται ὑπὸ ἀπείρων τοιχογραφιῶν ἐφ' ὅλων τῶν πλευρῶν, ὧν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον μέρος μένει ἄνευ γραφῆς. Αἱ πλεῖστοι τῶν εἰκόνων δικτυροῦνται κάλλιστα, φθαρῆς μόνον μικρᾶς ἐπενεχθείσης ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῶν τοίχων ἢ ἐγγὺς τούτων προσκολλημένων κηρίων. Πολλῶν ἀγίων κατεστράφη ἡ ὄψις, ἡ δὲ καταστροφή αὕτη ἀποδίδεται ὑπὸ τῆς περαδόσεως εἰς τοὺς καταλαβόντας Ἀλβανοὺς τὴν κωμόπολιν κατὰ τὴν τοῦ 1821 ἐκκινήσασιν. Τὸ μνημεῖον εἶνε ἄξιον συντηρήσεως μάλιστα διὰ τὰς εἰκόνας, καὶ καλὸν θὰ ἦτο εἰν ἐλαμβάνετο πρόνοια σωστικὴ τῶν πολλῶν καὶ καλῶν τοιχογραφιῶν τῶν κατ' ἐκέρτην ὑπὸ φθορᾶς ἐκκειμένων.

Ἡ περαδόσις ἀνάγει τοὺς χρόνους αὐτοῦ εἰς τὸ τέλος τῆς 13ης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 14ης ἐκατονταετηρίδος, ἀλλὰ καὶ μίαν πρὸ τῆς πρώτης εἰς προθέσιν τις πρὸς τὰ ὀπισθεν ἴσως δὲν εὐρίσκεται ἐν ἀπάτῃ, ἕνεκα τῆς παλαιότητος τῶν πλείστων γραφῶν καὶ τοῦ τύπου τῶν ἐπὶ τῶν εἰκόνων ἐπιγραφῶν. Δυστυχῶς δὲν κατάρθωσα νὰ ἀνέρω τὸ μέρος ὅπου εἶνε ὠρισμένως ἀναγεγραμμένον τὸ ἔτος τῆς οἰκοδομῆς, ὅπερ μόνον εἰς τῶν παλαιότερων ἱερέων τῆς κωμοπόλεως γνωρίζει, πλὴν ἀπουσιάζων δὲν ἠδυνήθη νὰ με βοηθήσῃ εἰς ἀνεύρεσιν αὐτοῦ.

Εἰς τετάρτου ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως ὑπάρχει μικρὰ μονὴ ἢ μᾶλλον μετόχιον ἄλλης μονῆς περισσότερον πρὸς Β. ἀπεχούσης, ἐν ᾧ μετοχίῳ κεῖται ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Τὸ μετόχιον τοῦτο φέρει τὸν τύπον καθ' ὅλα μικρᾶς μονῆς, διὸ καὶ οὕτως ὠνόμασεν αὐτὸ, τρέφονται δ' ἐν τοῖς ἐν εἵδει τρωγλῶν δύο κελλίοις αὐτοῦ παχυνόμενοι δύο καλόγηροι δικτυροῦντες τὰ περισωθέντα βιβλία καὶ χρησιμεύοντες ὡς ταμεῖον τῶν περὶ τοῦ μετοχίου τούτων ὀλιγίστων εἰδήσεων. Τὸ πρῶτον ὅπερ ἐπιδεικνύεται τῷ

ἐπισκευαζομένῳ τὸν τόπον τοῦτον εἶνε ὁ ναὸς, κοινὸς τὴν κατασκευὴν, κατ' ἄ-
γραφος δὲ πρὸς ὅλκας τὰς διευθύνσεις, κατακεκαλυμμένους ἔχων τοὺς τοίχους
ὑπὸ τῆς ἐν γραφαῖς ἐπ' αὐτῶν ἀνελισσομένης ἱστορίας τῆς τε Παλαιᾶς καὶ
Νέας Διαθήκης. Αἱ εἰκόνες εἶνε ἐπεσκευασμέναι πᾶσαι, κατὰ τὴν ὑπὲρ τὴν
θύραν εὐθὺς ἔσῳθεν ἐπιγραφὴν, ἣν ἐρμηνεύει, ἀπὸ στήθους πλέον γνωρίζων
αὐτὴν, ὁ συνοδεύων μοναχός. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ὡς χαρακτηριστικὴν τῶν
χρόνων καθ' οὓς ἐγράφη καὶ δι' ἐκὺτὴν καὶ διὰ τὸ σημεῖον τῆς ἱστορίας τῆς
τέχνης ὅπερ συνοδεύει, ἀναγράφουμεν ἐνταῦθα ἀκριβῶς ὡς ἔχει, διὰ τῶν συ-
νήθων ὁμῶς χαρακτηρῶν, ἐν ᾧ ταύτης μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ προτελευταίου
στίχου καὶ ὁλόκληρος ὁ τελευταῖος εἶνε διὰ μικρῶν γεγραμμένα, τὸ δὲ λοιπὸν
φέρει τὰ μεγάλα Βυζαντιὰ γράμματα. Ἔχει δ' ὧδε εἰς δέκα καὶ τέτ-
σaras στίχους :

α' Ἀνεκκινίστοι ἐκ βύθρον γῆς ὁ πάνσεπτος οὕτως καὶ θεῖος ναὸς τῆς ὑπὲρ
παραυλογιμένης δεσπίνης οἶμον Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ὁ ἔπεκ
« λιθεῖς κοίμησας καὶ ἐξογραφύττι διὰ σινδρομῖς κόπου καὶ ἐξώδου παρὰ τοῦ
« πανωσιτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν Κυρίου Κυρίου Χριστῶν
« θου ὁρομονάχου ὁ ἐκλίθης Μικρούρη μετὰ τὸν συνε-
« κρεθέντον ἁγίον πατέρων υ καὶ ἀρχιερατετεθά
« ντον υ παρὰ τοῦ θεοφυλεστάτου καὶ ἁγίου υ τάτου κυρίου
« κυρίου Σημεὸν υ ἀρχιεπισκόπου τῆς ἁγιωτάτης ἐπισκοπῆς
« Ὀλένης.

« Κὲ διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἀντωνίου ἐν κόμη καὶ πατρίδος Νεζερὸ
« τοῦ Καλαφίτου ἐν ἔτι ἀπὼ ἐνσάρκου υ ου ὁκονομίας
« ΑΨΗΖ υ 1746 καὶ 47 υ ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίου 10.

« Βύχεστε οἱ ἀναγινώσκοντες Ἦμὲν φίλος πέφεικας εἴτελθε
« χέρον, υ δὲ ἐχθρὸς καὶ βόσκανος πόρο παροτ. . . φεῦγε τις πύλοις τούτις.»

Ὁ τὸ 1746—47 ἐπισκευασθεὶς οὗτος ναὸς φαίνεται ὅτι ἀνωδομήθη κατὰ
τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος.

Ἐν τῷ ναῷ εὗρον βιβλία ἑλλητιστικὰ φέροντας χειρογράφους ἐν τοῖς πε-
ριθωρίοις σημειώσεις ἀναφερομένας εἰς τὰ τῆς κομποπόλεως, ἐξ ὧν πολλὰ ἡδύ-
ναντο νὰ ἐξαχθῶσι μετὰ ἀκριβεστέρων καὶ πλείονος χρόνου σπουδῆν.

Φυλάττουσι δὲ καὶ οἱ μοναχοὶ παλαιὰ τινὰ βιβλία ὧν ἐν φαίνεται μοι τὰ
κάλλιστον πλὴν μὴ φέρον χρονολογίαν τινά. Εἶνε ὁγκῶδες τοῦτο χειρόγραφον
ὑπὸ τὸν ἐξῆς τίτλον :

« Σύνταγμα κατὰ στήλη τῶν περιεχομένων ἀποισῶν ὑποθαίσεων ἐν τοῖς
ἱερεῖς καὶ θεοῖς καγόσι, πονηθέν τε ἀμ. καὶ συντεθέν τῷ ἐν ἱερομονάχῳ
ἐλαχίστῳ Μιχαίῳ». Βικονιστικὴ λίαν τῆς θέσεως εἰς ἣν εὕρισκετο κατὰ τὰ
μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ κληρὸς σχετικῶς πρὸς τοὺς ἀρχοντας καὶ λίαν
ἐκφραστικὴ καὶ διδακτικὴ τὰλλα τυγχάνει ἢ εἰς τὸ τέλος Παρακλητικῆς
τοῦ 1719 σημείωσις ἥδε :

1751 ἑλοναρίου 45

πα — κυρδοανητῆλ
πα

αἰτξερμετέτησε καὶ τοῦ ἐπῆρε γρόσια 60 ἥτι ἐξῆντα ὀποικυάθεμάτον· καὶ αὐτὸν ἔδωκε σὶ δίδρα ὀποικυάθεμάτον αὐτὸν, γηκτο παπαδανητῆλ ἐτξερμετέτησε τὰ μοναστήρη ὅπου ανέκαμε καλὸ καὶ ἐκίνοσ καλὸ νὰ ἔχῃ ἡδ ἐμὴ καὶ ἐπορπάττηγε καὶ σε κακαῖς στράταις νὰ ἔχῃ νὰ κρένετα μὲ τὸν ποῦδα ποπος ἔκαμε· καὶ σκόρπισε τὸ πρᾶμα τῆς ἐκκλησίας καὶ ὅπως χρηστιανὸς τὰ ἀναγιγνόνῃ τὰ γράμματα νὰ ἀναθαματίζῃ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους·.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ τινε ἄλλα ἱκανῶς παλαιὰ βιβλία ἐν οἷς καὶ Πηδάλιον χειρόγραφον τοῦ 1723, νεώτερον τοῦ ἀνω μνημονευθέντος Συντάγματος, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ συλλογὴ νόμων τῆς Ἐκκλησίας κατὰ κεφάλαια, εἰς γλώτταν ὁμῶς ἀθλίαν, γλώτταν φέρουσιν ὅλον τὸν χαρακτηρηστικὸν τῶν χρόνων ἐν οἷς ἐγράφη.

Ἐν Δίβρῃ σώζεται ἔτι παρὰ τινι πινάκιον χαλκοῦν μικροῦ βήθους φέρον ἐπὶ τῶν χειλέων ἐγκεχαρκαγμένην ἐπιγραφὴν λατινικὴν λίαν δυσανήγνωστον, τὸ ὄνομα ἔτι τοῦ κτήτορος ἐνδιχλαμβάνουσιν μετὰ τοῦ ἔτους ἐξ οὗ προέρχεται τοῦ 1208. Ἐχει δ' ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἣν παρατίθημι ἐν τῷ ὅκῳ ὡς ἔχει μὴ δυνήθεις νὰ ἀνγνώσω αὐτήν, πανομοιότυπῳ ᾧδε :

Α Ο Υ Ε Ν Η Ν Ζ Κ Ι Υ Π Γ Π Θ Η Λ 1208

Καταδκίνων ἐκ τῶν ὑψώματων τῆς Δίβρης καὶ διερχόμενος διὰ τοῦ τερπνοτάτου χωρίου Κούμανη, ἐπισκέφθην τὴν εἰς ὀλίγης ὥρας ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ὠραίαν θέσιν τοῦ Κούτη, ἐφ' ἧς τῇδε καθεῖσε φαίνονται συνοικισμοὶ ἱγνης. Ἐκ φάραγγος συνδένδρου παρὰ τὸ Κούμανη ἀνυψοῦται λόφος μέγας, περιεχαρκαγμένος, ὡς εἶπεῖν, πανταχόθεν ὑπὸ τῆς ὑπὸ πιτύων κεκοσμημένης χαρᾶδρας· ὁ λόφος αὗτος φέρει ἐκίπεδον καθ' ὅλου ἐν οὗ σμικρὰ ἐκτάσει τὴν ἀνω ἐπιφάνειαν, ἐπίτιδες αὐτῷ ἐξομαλισθεῖσαν, βοήθουτῃ ἐνεαίται, κατὰ πολὺ καὶ τῆς φύσεως τοῦ τόπου, πρὸς ἀποτελέσειν ἐδάφους καταλλήλου πρὸς οἰκήσιν. Ἀγνωστον ὁμῶς ὑπὸ τίνων ὠκλήθη τὸ μέρος καὶ πῶς ἐκαλεῖτο, μικρὰ ὁμῶς σκεφὴ πιθανὸν πολλὰ νὰ φέρῃ εἰς φῶς, ἐξάρχουσιν τὰ ἐνιαχοῦ ἡμιεχώστμένα μάρμαρα καὶ διευθετούσα ἐν σχεδίῳ κανονικῶ πολλοὺς ἄλλους κατὰ χώραν κειμένους λίθους.

Ταῦτα ἐν σημειώτεσιν ὅσα κατὰ τὴν Ἐπαρχίαν Ἠλείας εὑρον ἄξια λόγου, ὧν τινε χρῆζουσιν ἰδικιτέρως σπουδῆς, ἀπαιτούσης καὶ χρόνον ὅσον δυστυχῶς δὲν εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν μου. Διὸ ἀρκοῦμαι νῦν εἰς τὰς σημειώσεις ταύτας, δι' ὧν εἰκονίζονται σημειᾶ τινε τῆς ἐπαρχίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρχαιολογικὴν ὄψιν, μελλόντων νὰ σημειωθῶσιν ἐν δέοντι καὶ πάντων τῶν ὑπ' ἄλλας ὕφεις ἐνδιαφερόντων ἐν τῇ ἐρευνῇ χώρας τινὸς ζητημάτων.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ